

REMISSYTTRANDE

Datum
2016 -12- 0 1

Dnr
5390-16-80
Aktbilaga 2

Regeringskansliet
Justitiedepartementet
Åklagarenheten
103 33 STOCKHOLM

Betänkandet Färre i häkte och minskad isolering (SOU 2016:52) *(Departementets diarienummer Ju2016/05198/Å)*

Justitiekanslern ska vaka över tryck- och yttrandefriheten samt värna integriteten och rättssäkerheten i den offentliga verksamheten. I Justitiekanslerns uppdrag ingår även att bevaka statens rätt och att medverka till att rättstillämpningen är effektiv och av hög kvalitet.

Genomgången av de förslag som läggs fram i betänkandet och de överväganden som görs där har skett med de utgångspunkter som Justitiekanslern, utifrån sitt uppdrag, främst har att beakta. Den lagtekniska utformningen har inte analyserats i detalj.

Utredningens förslag och den analys och de överväganden som ligger till grund för dessa framstår genomgående som väl genomarbetade. Förslagen framstår som väl ägnade att minska användningen av häktning och restriktioner. Särskilt förslagen om rätt till mänsklig kontakt i häktet kan antas få stor betydelse för att förbättra tillvaron för frihetsberövade personer. Justitiekanslern kan därför – från sin utgångspunkt – i allt väsentligt ställa sig bakom utredningens förslag och har endast på följande punkter vissa invändningar och synpunkter.

Alternativ till häktning

Justitiekanslern instämmer i utredningens bedömning att hemarrest och områdesarrest inte bör kunna tillgodoräknas som tid för verkställighet av påföljd (s.108). Däremot bör det kunna bli aktuellt att utge ersättning enligt lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder (frihetsberövandelagen) till den som har varit föremål för hemarrest eller områdesarrest t.ex. om åtalet ogillas eller förundersökningen läggs ned. Ersättning för frihetsberövanden och andra frihetsinskränkningar som sker i samband med brottsmisstanke och som ett led i lagföring av ett brott regleras i 2 – 4 §§ frihetsberövandelagen. Av 2 § tredje stycket nämnda lag följer att bl.a. den som underkastats reseförbud eller anmälningsskyldighet i minst 24 timmar i sträck under vissa förutsättningar har rätt till ersättning för frihetsinskränkningen. Om förslagen om hemarrest och områdesarrest genomförs bör bestämmelsen ändras så att det framgår att rätten till ersättning gäller även dessa frihetsinskränkningar.

Begränsning av häktningstiderna

Enligt utredningens förslag får en häktning pågå under högst sex månader fram till dess att åtal väckts. Tiden får förlängas om det föreligger synnerliga skäl. I författningskommentaren till bestämmelsen (s. 192 f.) anges att rekvisitet synnerliga skäl innebär att möjligheten till fortsatt häktning ska tillämpas restriktivt och att ventilen enbart är avsedd för de mer extraordinära fallen. Som exempel på omständigheter som typiskt sett kan utgöra synnerliga skäl nämns när det misstänkta brottet har ett mycket högt straffvärde och dessutom är särskilt svårutrett. Man kan fråga sig om inte de flesta av de relativt få fall där häktning pågår under mer än sex månader (se s. 117) är sådana extraordinära fall i vilka det enligt förslaget ska vara möjligt att överskrida gränsen om sex månader. Möjligen kommer förslaget därför inte att få något större genomslag för de riktigt långa häktningstiderna. Oavsett detta instämmer Justitiekanslern i utredningens bedömning (s. 117) att införandet av tidsfrister ofta blir handlingsdirigerande och att dessa skapar ett effektivt incitament till bättre planering och resursanvändning, kortare ledtider och därmed ett minskat behov att överskrida dem.

När det gäller personer som inte fyllt 18 år ska häktning få pågå längre än tre månader endast om det är absolut nödvändigt. I författningskommentaren (s. 221) anges att rekvisitet absolut nödvändigt innebär att undantagsregeln ska tillämpas mycket restriktivt. Som omständigheter som typiskt sett kan tala för fortsatt häktning anför utredningen samma faktorer som kan utgöra skäl för fortsatt häktning av vuxna. Härtill ska dock dessutom beaktas de faktorer som generellt gör häktning av barn särskilt olämpligt. Det kan ifrågasättas om rekvisitet att häktningen ska vara absolut nödvändig för att tidsfristen ska få överskridas någonsin kommer vara uppfyllt även i fall då det finns starka skäl som talar för fortsatt häktning. Frågan om när tidsfristen får överskridas bör övervägas ytterligare under det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Kombinerade häktnings- och huvudförhandlingar

Utredningens föreslår (s. 124) att om åklagare eller domstol bedömer att ett mål skulle kunna avgöras slutligt i samband med kombinerad häktnings- och huvudförhandling ska, vid beaktande av skyndsamhetskravet i 24 kap. 12 och 13 §§ rättegångsbalken (RB), hänsyn tas även till den fördel som en sådan slutlig prövning skulle innebära för den enskilde. Förslaget innebär att en åklagare ska kunna avvakta något med ingivandet av häktningsframställningen i syfte att möjliggöra att åtal ges in inom tredagarsfristen. På motsvarande sätt ska en tingsrätt kunna avvakta något med att hålla häktningsförhandling i syfte att möjliggöra en slutlig prövning av målet inom fyra-dygnsfristen.

Skyndsamhetskravet i 24 kap. 12 och 13 §§ RB har sin bakgrund i Europakonventionen. Enligt artikel 5.3 Europakonventionen ska var och en som är arresterad eller på annat sätt berövad friheten utan dröjsmål ställas inför domare. Av Europadomstolens Guide on Article 5 of the Convention följer att en period som överstiger fyra dagar som utgångspunkt är för lång

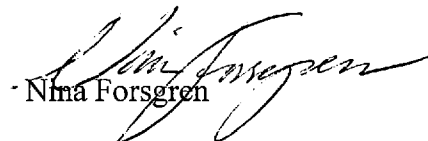
(p. 132). Även kortare tid än fyra dagar kan dock innebära en överträdelse av Europakonventionens skyndsamhetskrav om det inte föreligger särskilda svårigheter eller exceptionella omständigheter som gör att den frihetsberövade inte kan ställas inför en domare tidigare (p 133).

Enligt utredningens bedömning (s. 125) torde sådan hänsyn, som i praktiken innebär att anhållningstiden som mest skulle förlängas en eller ett par dagar, inte stå i strid med Europakonventionens mer övergripande syften. Detta eftersom följden blir att saken prövas mer skyndsamt och, i de flesta fall, även att frihetsberövandet blir kortare. Bedömningen framstår inte som helt invändningsfri om man beaktar att möjligheten att avvakta med häktningsframställning/förhandling i undantagsfall skulle kunna leda till – inte bara att anhållningstiden förlängs – utan att frihetsberövandet totalt sett blir längre än vad som annars skulle ha blivit fallet. Det framstår som tveksamt om Europadomstolen i ett sådant fall skulle anse att skyndsamhetskravet i konventionen är uppfyllt. Frågan har dock inte berörts av utredningen. Justitiekanslern saknar en tillräcklig analys av förslagets förenlighet med Europakonventionens skyndsamhetskrav och anser att konsekvenserna av förslaget bör övervägas ytterligare.

Intermistiskt förordnande av offentlig försvarare för frihetsberövad person

Justitiekanslern instämmer med utredningens bedömning (s.128) att det är angeläget att se till att en misstänkt på kort tid kan få en offentlig försvarare förordnad, även när behovet uppkommer kvälls- eller nattetid. Riksåklagaren har uppmärksammat regeringen på behovet av ett mer stabilt system än den lokala ordning som tillämpas i vissa domsagor och som utredningen redogjort för i betänkandet. I sin skrivelse till regeringen har Riksåklagaren gett uttryck för uppfattningen att polis och åklagare inte bör vara involverade i utseendet av offentlig försvarare till den misstänkte, utan att det bör vara domstolen som utser och förordnar försvararen. Jag delar denna uppfattning och ställer mig därför tveksam till förslaget. I vart fall bör möjligheten att införa ett jourssystem för domstolar under kvällar och nätter utredas innan man bestämmer sig för en lösning som innebär att åklagaren involveras i utseendet av offentlig försvarare.

Anna Skarhed

Nina Forsgren